

ὁ ἀρχιμανδρίτης Θεόγνοστος. Ὁ Ζαχαρίας καὶ ὁ Ροδοάλδος περιορίσθησαν ν' ἀναφέρωσιν ἐν γένει τὰ συμβάντα, ἤτοι τὴν καθάϊρεσιν τοῦ Ἰγνατίου καὶ τὴν τοῦ Φωτίου ἐπικύρωσιν, σιωπήσαντες ὡς πρὸς τὰ καθ' ἕκαστα. Ἄλλ' ὁ Φώτιος ἐξέθεσε καὶ ἐδικαιολόγησε τὰ πάντα διὰ μακρῶν· μάλιστα δὲ ἀξιωμακόμενα εἶναι τρία τῆς ἐπιστολῆς ταύτης κεφάλαια, διὰ τὴν ἐπιρροὴν ἣν ἔσχον καί, τῇ ἀληθείᾳ, δύνανται εἰσέτι νὰ ἔχωσιν εἰς τὴν τύχην τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐπιλαβόμενος τῆς κατηγορίας ὅτι παρὰ τοὺς κανόνας πρὸς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ὕψος ἀπὸ λαϊκοῦ προῆλθε σχήματος καὶ ἀποδείξας ὅτι οἱ κανόνες οὗτοι ἦσαν ἀγνωστοὶ μέχρι τῶν χρόνων τούτων εἰς τὴν Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησίαν, τίθησι τὴν ἀρχὴν ὅτι τὰ μὲν κεφαλαιώδη τῆς πίστεως δόγματα ὀφείλουσι πάντες νὰ φυλάττωσιν ἀλλ' ὑπάρχουσι δευτερεύοντά τινα ζητήματα, περὶ τὰ ὁποῖα οἱ χριστιανοὶ ἠδύναντο νὰ διαφωνῶσι χωρὶς νὰ παύσωσι διὰ τοῦτο νὰ εἶναι χριστιανοί. Μεταξὺ δὲ τῶν δευτερευόντων τούτων ζητημάτων καταλέγει ρητῶς, παρεκτός τῶν προαναφερθέντων, τὸν γάμον ἢ τὴν ἀγαμίαν τῶν ἱερέων, τὸ ξυραῖσθαι ἢ μὴ ξυραῖσθαι, τὰς τοιαύτας ἢ τοιαύτας προσευχάς, νηστείας καὶ ἄλλα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη τοῦ μεγαλοφυοῦς ἀρχιερέως εἶναι κατὰ τοῦτο σωτήριος, ὅτι, ἂν ποτε κατορθωθῆ ἔνωσις τῶν χριστιανῶν, δὲν ἠμπορεῖ εἰμὴ ἐπὶ τοιαύτης βάσεως νὰ θεμελιωθῆ καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἐντελοῦς ἔξομοιώσεως, ἣτις εἶναι βεβαίως ἀνέφικτος. Πλὴν τούτου, ὁ Φώτιος ἐξηγεῖ εἰς τὸν πάπαν ὅτι ἡ σύνοδος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχαίαν δικαιοδοσίαν, διὰ τὸν λόγον ὅτι «τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατεῖαις τε καὶ δικικῆσιν συμμεταβάλλεσθαι εἴωθεν», ἐν ἄλλαις λέξεσι, διότι τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι πολιτικὸν καὶ ὄχι καθαρῶς ἐκκλησιαστικόν, ἢ δὲ βασιλεία δὲν ἠθέλησε νὰ συναινέσῃ εἰς τὴν ζητουμένην παραχώρησιν. Ἐπὶ πᾶσιν ὁ Φώτιος παραινεῖ τὸν πάπαν νὰ μὴ δέχεται καὶ προστατεύῃ, παρὰ τοὺς κανόνας, τοὺς ἀντιπολιτευομένους τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας, αὐξάνων οὕτως ἀντὶ νὰ καταπαύῃ τὰ σκάνδαλα. «Ἡ τῶν ἀληθῶν κανόνων φυλακὴ σπουδαίῳ μὲν ἐποφείλεται παντὶ πολὺ δὲ πλέον τοῖς ἐπευθύνειν τὰ τῶν ἄλλων ὑπὸ τῆς προνοίας ἡξιωμένοις καὶ τούτων ἔτι μάλιστα τοῖς ἐν αὐτοῖς τούτοις πρωτεύειν λαχοῦσιν. Ὅσῳ γὰρ ὑπερέχουσι τοσούτῳ νομοφυλακεῖν ὀφείλουσι· θάττόν τε γὰρ τὸ ἐκείνων ἐλάττωμα, οἷα δὴ κειμένων ἐν ὄψει, εἰς πάντας περιαιγέλλεται, κἀκεῖθεν τοὺς ἄλλους δεήσει πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐπανάγεσθαι ἢ πρὸς κακίαν ὑποσύρεσθαι. Διὸ δεῖ καὶ τὴν ὑμετέραν πολυέραστον μακαριότητα, τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας ἐν πᾶσι φροντίζουσαν καὶ τῆς κανονικῆς ἀντεχομένην εὐθύτητος, τοὺς ἀνευ συστατικῶν γραμμάτων πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίαν ἐντεῦθεν ἀπαίροντας, μὴ ὡς ἔτυχεν ὑποδέχεσθαι, μηδὲ φιλοξενίας προσχήματι μισαδελφίας παραχωρεῖν καταβάλλεσθαι σπέρματα. Τὸ μὲν γὰρ καθ' ἑκάστην πρὸς τὴν ὑμῶν πατρικὴν ὁσιότητα τοὺς βουλευομένους παραγίνεσθαι καὶ τῶν τιμῶν αὐτοῖς ἀπολαύειν ἰχνῶν, τοῦτο λίαν ἐμοὶ προσφιλὲς καὶ πρὸ πολλῶν ἄλλων τιμώμενον· τὸ δὲ χωρὶς τῆς ἡμετέρας εἰδήσεως καὶ συστατικῶν γραμμάτων ἀνευ, ἀποδημίας ἀτάκτους ποιεῖσθαι, οὔτε ἡμῖν οὔτε τοῖς κανόνισιν, ἀλλ' οὐδὲ τῇ ὑμῶν ἀδεκάστῳ κρίσει εὐπαράδεκτον».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι μία τῶν ὠριωτέρων ὅσαι ἐγράφησάν ποτε ἐπὶ τοῦ ὀλεθρίου τούτου τῶν Ἐκκλησιῶν ἀνταγωνισμοῦ, διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν ἀρχῶν τῆς, τὴν ὀρθότητα τῶν σκέψεων καὶ τὴν ἐπισκομοῦσαν ταῦτα πάντα ἀπαράμιλλον τοῦ λόγου χάριν. Ἄλλ' ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἔπαισε τὸν πάπαν Νικόλαον, καθὸ πολὺ ἀπέχουσα τοῦ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ. Ὅθεν κατὰ Μάρτιον τοῦ 862 ἔγραψεν οὗτος πρὸς τοὺς πατριάρχας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ προσέτι πρὸς ὅλους τοὺς